

Pesmi, ki so natisnjene v pričujoči zbirki, so po kvaliteti večinoma enake pesmim iz prejšnjih avtorjevih knjig, tako da je mogoče iz njih razbrati v bistvu vse značilnejše poteze njegove pesniške osebnosti. Vsebinsko so pesmi odsev miselnega in čustvenega sveta sicer nedvomno iskreno in pristno doživljajočega človeka, ki ga močno preganjata notranja in zunanja stiska, vendarle pa je intenzivnost tega doživljanja razumljiva le v okviru in z vidika splošne človeške psihologije ter ne razodeva nikakih globljih intuitivnih slutenj in dognanj niti v vsebini niti v obliki. Zato v teh pesmih sicer občutimo človeško tragiko, a le v snovi prikazane življenja, ne pa mogoče v načinu prikazovanja, kar bi edino bilo pesniško in bi moglo ogreti tudi estetsko prebujenega človeka. Toda na prvi pogled je razvidno, da je pesnik v tem oziru mogel oblikovati svoj miselni in čustveni svet samo v okviru lastnega pesniškega talenta. Njegova pesniška prisposoba je miselno določena, podživljena in občezmiselna, zaradi česar more ustreči zlasti bravcu preprostejši estetske izobrazbe in neprevetlih zahtev, kar se tiče pesniške originalnosti. Francè Vodnik

Maurice Baring: Daphne Adeane. Roman. Prevedel Stanko Leben. Založba Modra ptica v Ljubljani. 1931. Strani 416.

Angleški roman, Izrazito angleški roman irskega pisatelja M. Baringa, ki pa se je razgledal tudi po ruski literaturi, kar je v njegovih delih rahlo zaznatno, čeprav se kot pripovednik (mislim biografski roman »C« in »Cat's Cradle«) giblje v ozračju Galsworthyjevega sveta. V njegovih poslednjih delih, katerim moramo tudi prištevati roman »Daphne Adeane« (1926), se očituje vpliv katoličanstva, ki je konvertitu postalo osnovno gibalno njegovih idej. Okolje našega prevoda, v katerem se odigrava »drama življenja, zgrajena iz drobnih stvari«, kjer gre za »komaj opazne malenkosti«, so diplomati, lordi, — svet gornjih desetisoč. Izbrušeni, vzgojeni in tenkočutni ljudje, med katerimi »ni prišlo do nikakih prizorov... v pravem pomenu besede nič — a to je še vse huje«, ljudje, ki si morajo često dokazovati upravičenost svojega bivanja, češ »neko opravilo mora človek imeti. Človek mora nekaj delati.« Življenje jim poteka v zabavah. Jezda-

rijo, ribarijo. Govore tudi o »nepotrebni laži kot nespametni stvari«, imajo družabne dolžnosti in zdaj pa zdaj jih vznemirja »moralna motnja v ozračju«. Pa se zatekajo v dobrodelne prireditve, v sport in predavanja. Izrazito meščanski svet, angleško meščanstvo pa ima bolj kot katerokoli svoje leposlovne glasnike, svoje pritrjevalce. Meščan, ki mu je geslo »moj dom — moja trdnjava«. Obdan je z močno pregrajo navad in spodobnosti. Oborožen s preprosto pa zvesto vodnico-maksimo: »oženiti se, ustaliti se, imeti otroke, najti pot in sredstva za nadaljevanje politične karijere, imeti dom...« In kadar se vselijo v svoj dom, proslave ta praznik v izbrani družbi.

Življenja takih ljudi niso kipeča. Ne izražajo se v sunkovitih vzgonih in vpadih. V eni sami kretnji, v enem pogledu in vzdihu se odigrajo drame na križišču. Na zunaj kakor da se ni nič spremenilo. Počasi se premikajo razvoji dejanj. Šele mnogo pozneje — v gledanju nazaj — opaziš spremembe. Baring je mojsterski glasnik tega meščanskega in še aristokratskega sveta. Prikazuje ga na osebah lordov, odvetnikov, ministrov, poslancev, celo umetnikov, ki so omreženi v tem krogu.

Michael Choyce, član poslanske zbornice, Basil Wake, sloveč odvetnik, zdravnik Francis Green, George Ayton, pisatelj Leo Detrick — vsi v slednji kretnji visoko spodobni civiliziranci, možje okusa in opreznosti pa vendar trudni in boleštni in zdolgočaseni do tiste mere, ko jim postane življenje že docela nezanimivo in neproblematično, komaj še vzprejemljivo v obliki sporta. Tudi vojna jim je neke vrste sport. Družabni obziri in neodpustljive obveznosti, med katere spadajo tudi vse moralne zadeve, so samo še okamenine nekih davnih ognjev. Neki davni ogenj je tudi eros, ki se jih pollašča skoro sanjski in netvoren, kakor odmevi iz starih angleških balad. Pesem iz balad: oživljajoča se podoba zagonetne gospe Daphne. Gledajo njeno sliko in se sprašujejo o njej. »Bila je skrivnostna, toda to je bilo vse. Bila je kakor ptica. Taka je bila kakor vsi ljudje iz tropičnih krajev; čebljala je in bila ljubka. Umrla je od ljubezni...« In mrtva žena izžareva omotičen fluid na trudne begunce življenja. Mnogo jih je ljubilo ta privid, ki mu iščejo žive vtelesitve. Ali je to gospa Fanny, žena Michaela Choy-

n a m a«. Dialog, s katerim gradi Velikonja svoje novele, je tako vsakdanje točen, oklešččen vsakega okrasja in včasih celo težko-neokretno postavljen drug ob drugega, da se bojimo, da ne bo vzdržal psihološke teže dogodka. Večkrat smo prav na meji med opisnim pogovorom in zavednim umetniškim ustvarjanjem, pa prav tedaj se psihološki problem zaostri in reši situacijo. Problem rešuje v novelah Velikonjo-pisatelja. Ta njegov psihološki realizem, točno razumsko opazovanje notranjega procesa, daje dobre psihološke studije, kar so te njegove nove novele. Po načinu oblikovanja pa se ločita mali črtici »Amerikanci«, kjer se je živo in plastično vtelesila dedova bol za odnarodelim potomstvom, in »Tuji otroci«. Posebno s to zadnjo se je Velikonji posrečilo v golem, kondenziranem dialogu ustvariti prelepo balado v prozi, da, na 9 straneh pravo tipično vaško petdejanjsko tragedijo. To pa je dosegel s paralelizmom dejanj in pozorišč, baladno stilizacijo, plastičnostjo in preprosto notranjo dinamiko, spominjajočo na narodno pesem.

Pravo umetniško vrednost te zbirke očitujejo poslednje večje novele »Na morju«, »Tri gracije« in »Sirote«. Novela »Na morju« je najstarejša med njimi in mogoče sploh najlepše Velikonjevo delo. Ob maloštevilnosti slovenske morske novele (Bevk, Magajna...) mislim, da je naša najmarkantnejša in najlepše zgrajena morska novela, obenem pa kaže najboljše lastnosti Velikonje-pisatelja: pristno epičnost, ki jo danes zopet tako cenimo, skopost besed in karakternost izraza, ostro realistično opazovanje, neposredno karakterizacijo, zavedno izdelano umetniško gradnjo, kovinastno-svetlo razpoloženje, plastično skiciranje miljeja in dramatično rast notranjih gonilnih sil, ki se po življenski logiki in nujnosti umetnostne kompozicije ostré do efektnega konca, s katerim se ubogi, čisti dekliški duši odpre gnusno spoznanje v skrivnost življenja. Drama »Na morju« žehiti v vsej svojstveni polnosti našega pomorskega življenja in se drži ves čas v najčistejši epiki: življenje zaradi življenja! Ta sila pa prevzame v »Treh gracijah« vlogo družabne satire v smislu in načinu »Morale gospe Dulske«. Tri gracije s tračkom okrog ledij so simbol zunanjega katoliškega svetohlinstva in notranje mo-

ralne gnusobe, ko se nasilno ob seksusu ubija ljubezen. Žrtev so seveda najčistejši, otroci. Pojav prve erotike in prvo razočarano spoznanje iz nje, dvoje tragedij ob zakrknjenosti zunanjega videza in duhovne podlosti, se je posrečilo Velikonji lapidarno in plastično živo prikazati. Od Cankarjeve subjektivne satire se »Tri gracije« lepo razlikujejo po svoji realni stvarnosti, lepem otroškem trpljenju in po izrazni konkretnosti. Da pa je Velikonja nagnjen k družabni satiri, je pokazal tudi ob tipih občinskih odbornikov v »Sirotah«, tej lepi tragediji in apoteozi materinstva. »Sirote« so drama plodnega kakor tudi neplodnega materinstva in ta misel je postavljena v središče, okrog nje pa se razvrščajo usode posameznih sirot. Z zrelo roko riše Velikonja vsaktero usodo izmed njih, vzporedno pa psihološko doživljanje žene-nemate, dokler ob samem odrešujočem zaključku njenega notranjega procesa v srečo sirot ne udari vmes tragedija. Vendar pa je osrednji problem dozorel in sirote umirajo v ljubezni duhovnega materinstva. V »Sirotah« in »Na morju« je morda Velikonja dozdaj najbolj dozorel.

Velikonjevi »Otroci« so pomembno delo, vredno obče pažnje že po svoji vsebinsko-motivni uredbi kot knjiga o otrocih za odrasle ljudi, pomembno pa tudi po svoji umetniški vrednosti. Že za to smo hvaležni, da je izšla, ker je zopet osvežila ime pisatelja, ki smo zadnje čase, seveda po njegovi krivdi, nekako pozabili nanj. Res, da smo danes vajeni povesti z manjšo preračunanostjo dejanj, bolj elementarnih izbruhov osebnosti, rastočih iz logično neopredeljenih globin, bolj elementarno-epičnih dejanj kot racionalno izvajanih studij, — vendar pa more Velikonja v marsičem dobro vplivati na najmlajšo generacijo, ki ima nekaj sličnega z njim. Morda prav to, kar je i enemu in drugemu v umetniški kvar: preveč zunanje, naturalistično gledanje na dogodek, površnost situacij, anekdotičnost in vsakdanost dialoga. Ima pa Velikonja velik smisel za dramatičen vzpon in notranjo kompozicijo in karakteristiko, kar ga visoko dviga nad mlade in kar ga često v umetniškem oziru rešuje.

Tine Debeljak

Ivan Albreht: Odsevi. Celje, 1929. Komisij-ska založba Zvezne tiskarne. Str. 57.